

W rezultacie należy stwierdzić, że omawiana książka jest cennym wkładem w wysiłki badawcze nad mistyką śląską. W tej chwili jest to najlepsze kompendium wiedzy na temat mistyki na Śląsku. Praca nie pretenduje, i z oczywistych powodów nie może, do miana wyczerpującego studium na temat interesującego nas zagadnienia. Jednakże w świetle przywołanych argumentów pozycja ta może stać się impulsem do podejmowania dalszych badań. Skierowana jest nie tylko do naukowców, ale także do mieszkańców śląskiej ziemi i wszystkich tych, którzy pragną odkryć lub zgłębić mistykę obecną przez wieki na Śląsku.

Paweł Beyga

Sylwia Haberka, *Eschatyczny wymiar twórczości w świetle antropologii Pierre'a Teilharda de Chardin i Mikołaja Bierdiajewa*, Wydawnictwo «scriptum», Kraków 2016, ss. 481.

Na polskim rynku wydawniczym pojawiła się niedawno nowa seria zatytułowana Horyzonty Dogmatu, której redaktorami są znani w kraju i za granicą profesorowie Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie: ks. Szymon Drzyżdżyk, ks. Marek Gilski i ks. Wojciech Życiński. Powstała ona z zamiarem publikowania zarówno książek poświęconych ściśle teologii dogmatycznej, jak też pozycji ukazujących reminiscencje dogmatu w różnych dyscyplinach naukowych oraz przekładów znakomitych dzieł światowej literatury teologicznej.

Nową serię wydawniczą otwiera książka dr Sylwii Haberki *Eschatyczny wymiar twórczości w świetle antropologii Pierre'a Teilharda de Chardin i Mikołaja Bierdiajewa* (Wydawnictwo «scriptum», Kraków 2016, ss. 481). Autorka monografii stawia sobie za cel krytyczną prezentację dwóch systemów religijno-filozoficznych skonstruowanych przez francuskiego jezuitę Pierre'a Teilharda de Chardin (1881–1955) i prawosławnego rosyjskiego filozofa Mikołaja Bierdiajewa (1874–1948), zawierających interesujące ujęcie relacji człowieka do rzeczywistości ziemskiej w świetle chrześcijańskiej eschatologii. Metodycznie i konsekwentnie poszukuje odpowiedzi na pytania dotyczące eschatycznego wymiaru szeroko rozumianej twórczości człowieka, który będąc aktywnym i kreatywnym pielgrzymem w świecie doczesnym, zmierza ostatecznie ku rzeczywistości całkowicie innej – wiecznej. Analizując trudne teksty wybitnych myślicieli, autorka nie poprzestaje wyłącznie na syntetycznym opisie wspomnianych systemów, lecz świadomie dąży do ukazania ich roli w rozwoju chrześcijańskiej teologii i filozofii religijnej. W sposób kompetentny przedstawia okoliczności, które umożliwiły przeniknięcie pewnych tez Teilharda de Chardin i Mikołaja Bierdiajewa do niektórych dokumentów kościelnych (konstytucji *Gaudium et spes* Soboru Watykańskiego II) oraz wskazuje na ich znaczenie dla duchowości współczesnego człowieka.

Korpus recenzowanej książki składa się z czterech rozdziałów. Pierwszy z nich został poświęcony ogólnemu przedstawieniu dziejów teologii pracy, z uwzględnieniem zarówno tekstów biblijnych, jak i wpływu zmieniających się kontekstów społecznych na kształt teologicznej refleksji nad zagadnieniem ludzkiej twórczości. Na szczególną uwagę zasługuje ukazanie przez autorkę nowych nurtów w teologii katolickiej (eschatologizm, inkarnacjonizm), protestanckiej (teologia procesu) i prawosławnej (rosyjski renesans filozoficzno-religijny). Rozdział drugi zawiera pogłębioną charakterystykę systemu stworzonego przez Teilharda de Chardin, który w sposób niezwykle oryginalny łączył w nim warstwę przyrodniczą, metafizyczną i teologiczną. Rozdział trzeci został w całości poświęcony antropologii i eschatologii Bierdiajewa, ukazując złożony fenomen twórczości człowieka oraz filozofię wolności, czasu i wieczności rozwijaną przez rosyjskiego myśliciela. Czwarty i ostatni rozdział porusza kwestię aktualności i recepcji systemów Teilharda de Chardin i Bierdiajewa, prezentując ich wpływ na rozwój teologii katolickiej i prawosławnej oraz wskazując na najbardziej kontrowersyjne poglądy obu wybitnych myślicieli. Niewątpliwie warto dostrzec istotną zmianę, która stopniowo zachodziła w podejściu Urzędu Nauczycielskiego Kościoła do pism Teilharda de Chardin. Przebiegała ona – jak słusznie zauważa Haberka – od skrajnie negatywnej oceny poglądów francuskiego jezuita, popartej nawet czasowym zakazem publikowania jego dzieł, do coraz bardziej życzliwego zainteresowania ze strony papieża Pawła VI, Jana Pawła II i Benedykta XVI.

Omawiana monografia została napisana językiem jasnym i precyzyjnym, pobudzającym czytelnika do osobistej refleksji nad pełną napięcia relacją zachodzącą między doczesnym i nadprzyrodzonym wymiarem rzeczywistości. Opierając się na gruntownej analizie źródeł i licznych opracowań, autorka z pasją przedstawia człowieka jako istotę dynamiczną, kreatywną, dialogiczną, powołaną do odpowiedzialnej współpracy z Bogiem w procesie *creatio continua*. Na kartach recenzowanej książki można znaleźć wiele cennych myśli na temat sensu pracy, sztuki, nauki, zaangażowania społecznego, współtworzenia relacji z Bogiem oraz z innymi osobami, pozytywnej transformacji świata i doczesnych dziejów człowieka.

Napisana z dużym polotem, omawiana monografia odsłania całe bogactwo interesujących poglądów dotyczących m.in. związków między twórczością i odkupieniem oraz wolnością człowieka i planami Boga. Zapewne jednak czytelnik głębiej zainteresowany poruszaną problematyką byłby wdzięczny autorce za przedstawienie w zakończeniu tej intrygującej poznawczo i zarazem odważnej książki nieco więcej konkretnych wniosków płynących z gruntownych analiz dzieł tak fascynujących myślicieli.

Warto docenić fakt, że Haberka trafnie identyfikuje obecność idei Bierdiajewa i Teilharda de Chardin we współczesnych opracowaniach teologicznych i najnowszych dokumentach Kościoła (encyklika papieża Franciszka *Laudato si*), dostrzegając w nich inspirację do rozwijania pogłębionej *eko-teologii* w kontekście wyraźnie dominującego dziś instrumentalnego stosunku do świata przyrody. Chociaż lektura

recenzowanej książki, ze względu na jej obszerność i skomplikowaną problematykę, nie jest rzeczą łatwą, to jednak zawarte w niej rzeczowe podsumowania poszczególnych rozdziałów znacznie pomagają czytelnikowi w wymagającym dużego skupienia podążaniu za żywą i oryginalną myślą autorki.

W moim przekonaniu książka Sylwii Haberki zasługuje na uważną lekturę i życzliwą rekomendację, gdyż z całą pewnością pobudza do odważnej refleksji w dziedzinie protologii i eschatologii, prowokuje do twórczej dyskusji na temat teistycznego ewolucjonizmu i hermeneutyki „znaków czasu” oraz nade wszystko zachęca do dalszego rozwijania teologii rzeczywistości ziemskich.

ks. Antoni Nadbrzeźny
KUL